

EMMANUEL T. BARRAMEDA

Si Emmanuel T. Barrameda ay kuwentista mula sa Virac, Catanduanes. Awtor ng Pangangalagkalag: Virac, Distrungka, Balager na ginawarang Best Book in Filipino Prose Fiction sa 39th National Book Award. Ginawaran din ang kaniyang akdang P'wera Bisita bilang Best Book in Filipino Fiction sa 38th National Book Award at nabilang sa finalist ng 20th Madrigal Gonzales First Book Award. Kinilala rin ang kaniyang mga akdang Gawad Bienvenido Lumbera, Kabulig Writers' Prize, National Historical Institute of the Philippines, at Don Carlos Palanca Memorial Award for Literature.

Naging fellow siya ng Ikapitong Palihang Rogelio Sicat, 13th Ateneo National Writers' Workshop, 6th Saringsing Bicol Writers' Workshop, 59th UP National Writers' Workshop, at ng 21st Iyas National Writers' Workshop. Miyembro siya ng Kataga, Samahan ng mga Manunulat sa Pilipinas, Inc. at ng Bilog Writers Circle.

Nagtapos siya sa kursong Batsilyer sa Edukasyong Pansekondarya sa Pamantasang Normal ng Pilipinas kung saan siya ginawaran ng Gawad Genoveva Edroza Matute noong 2013. Siya ngayon ay isang guro sa senior high school sa Catanduanes National High School.

TAO SA PROWA¹

SA UNAHAN niya piniling pumuwesto. Kagaya ng sa binyag, mas mapapalad raw kasi ang mga unang nakabababa ng lantsa. Bakit hindi? Iyong mga unang nakalalabas ng pier din kasi ang unang nakakasakay sa nag-iisang jeep na bumibiyahe sa mga dulong barangay ng Bucal. Kaya kahit ang topload ay sinasampahan at napupuno rin ng mga pasahero. Ang mga hindi mapagsisiksikan ang sarili ay kailangan na lang umarkila ng tricycle. Dahil special ang biyahe halos kapresyo ng ticket sa lantsa ang presyuhan ng pamasaha dito.

May pera naman siya. Sa katunayan, kaya niya nga bumili ng tricycle pagkababang pagkababa ng lantsa. Nasanay lang siya ng mga magulang na palaging nakikipagpalitan ng mukha sa pagbaba ng lantsa para maunang makakopo ng upuan sa jeep. O baka sa mas marami pang bagay.

Panganay siya, hindi lang ng kaniyang nanay at tatay kundi ng buong pamilya Peñalosa. Kaya halos lahat ng una ay siya ang nakauna. Palaging nagpapasara ng kalsada ang Lolo Mano niya sa tuwing maghahanda para sa kaniyang mga unang kaarawan. Sa malaon, magkakaroon siya ng mga kapatid, ng mga pinsan. Kaya ang mga unang luwag ng kanin ay hindi na napupunta sa plato niya, maging ang unang sandok ng ulam. Ang mga unang hiwa ng pisngi ng mangga ay hindi na rin napupunta sa kaniya. Nagiging una na lang siya kapag pinagsasaing siya ng kaniyang ina at pinaghuhugas ng pinagkainan. Siya rin ang tagapagbantay ng tindahan, at mga

¹ *Tao sa Harap – Inaanunsiyo ng Kapitan bago umalis ang barko upang humanda sa pagposisyon ang mga tripulante sa harapan ng barko*

kapatid. Oras na gumawa ito ng kabulastugan, siya rin ang unang sisihihin at pagagalitan ng kaniyang mga magulang.

Kaya ang karera ay dinala niya sa paaralan at simbahan. Nanguna siya sa klase. Boses niya ang umiibabaw sa koro at nagsosolo sa Papuri sa Diyos. Pero sa malaon ay hahabulin din siya ng mga kapatid at ng mga pinsan sa paaralan at simbahan. Halos lahat ng Peñalosa sa Mababa at Mataas na Paaralan ng Kabalakabkab ay umaakyat na rin sa entablado para sabitan ng medalya. At ano pang laban niya sa pagpapapuri sa Diyos sa pinsan niyang nagsakristan at pumasok ng semenaryo. Kung magkakataon ito ang kauna-unahang Peñalosang magiging pari.

Tingin niya, nakaungos lang siya sa lahat nang mag-cum laude siya sa UP at makapasok sa malaking kompanya sa Maynila. Napagod na rin siguro ang mga kasabayan niya sa pagtakbo. Halos lahat, pumirmis na lang sa Bucal. Nagsipag-asawa, nagbukas ng tindahan, iyong isa, literal na naging runner ng droga at nahuli ng pulis. Muling pinasara ng Lolo Mano niya ang kalsada nang umuwi ito dala ang pinakamabigat na medalyang isinabit sa kaniyang leeg. Bumaha ng pagkarami-raming pagkain. Pero hindi niya naramdaman ang tagumpay sa araw na iyon. Mas mistulang naging araw ng bitay ang mga kasunod na araw niya. Huling hapunan bago sa kaniya ipapasan ang krus ng pamilya Peñalosa.

Parang parusa sa kabayong nauna sa karera, gagawin itong kalesa na hahatak ng bagahe ng mga natalo niya sa karera. Parang hatak-hatak niya ang buong Bucal sa kaniyang likuran paluwas ng Maynila. Kailangan ng puhunan ng Tiya Mely mo, naaksidente si Minggoy, piyansahan mo naman si Ruben, kailangan ng panggatas ni Isabel. Wala naman siyang masamang tinapay sa pagiging

breadwinner ng pamilya niya. Pero kailan siya mauuna sa sarili niya? Madalas niyang itanong sa sarili.

Natigilan siya sa paghinto ng makina ng lantsa.

SISID

NASA ERE NA ang barya nang sawayin siya ng isa sa mga tripulante. Halos magkandabali-bali ang mga batok ng mga batang pier sa pagtingala nila sa nahuhulog na mga barya mula sa lantsa. Sa pagsisid ng mga inihagis na barya niya pa lang nakapa ang kaniyang bulsa sa bandang dibdib. Wala na roon ang itinupi niyang isandaan. Tanging kabog na lang ng puso ang kaniyang nakapa. Maaalala niyang naipambili niya na pala ng lugaw ang pinansukli kagabi sa ticket ng bus. Ang ilan pang natirang barya ay pinambili niya ng isang stick ng Fortune at ang sukli nito ay humusto na sa tatlong pirasong Max na pula. Kinapa niya ang bulsa ng pantalon, nandoon pa ang dalawa. Ang ilang kahalo nitong mga baryang tiglilimampiso at tigsasampu ang naihagis niya sa mga bata sa dagat. Piso na lang ang natitira. Iyong hindi napasama sa pagdukot niya.

Sir, bawal 'yan. Pinagbabawal na po ng management mula noong...

Bigla siyang tumalon.

Hinabol niya ang mga barya at sa pagsisid niya ay wala siyang kahit na anong nakita. Madilim at madumi ang tubig. Idinipa niya ang mga kamay at ibinuka ang paa sa pag-asang madama nito ang mga baryang nasa kaniyang paligid. Pero wala. Idinilat niya ang mga mata sa kabila ng hapdi ng tubig. Ang tumambad sa kaniya ay ang mukha ni Luis. Nang-aasar. Sabay silang umaahon at tiningala ang malaking kaha ng lantsa. Muli niyang idinilat ang namumula ng mga mata. Mas naging klaro ang mukha ng kababata. Mas klarong nakababanas. Mahapdi sa mata. Lalo na noong ibuka nito ang bibig at ilabas ang dila, nandoon ang isa sa mga pisong sinisisid

niya. Naunahan na naman siya. Tumingala siya sa lantsa at umulan pa ng mas maraming barya. Muli silang sumisid ni Luis kasama ang iba pang batang pier para magpaunahang habulin ang mga barya sa kailaliman ng dagat. Ang busina ng lantsa ang palatandaan para umahon na sila sa tubig.

Siyempre, sa kanilang dalawa, mas maraming nasid na barya si Luis. Wala na kasi sila Andong. Tumigil na ang mga ito sa pagsisid ng barya dahil sa mas malalalim na bahagi ng dagat na sila pinasisid ng kanilang mga amang mangingisda. Sa kalaunan, noong tubuan na sila ng kaliskis ay pinapayagan na rin silang sumampa sa mga bangkang sinasakyan nila Andong. Pero hindi lang sa pagsisid nakalamang si Luis sa kaniya. Noong sinusubukan pa nilang hanapin ang tamis ng tagumpay ng buhay sa paaralan, malaki rin ang inilalamang nito sa kaniya pagdating sa pagpapakintab ng sahig, pagbubura ng mga sulat sa pisara, at pagdidilig ng mga halaman. Si Luis ang paboritong pabilihing ulam ng mga guro ng San Roque Elementary School. Si Luis din ang isinayaw ni Dorina, ang kilalang serbidora sa Aroma Beerhouse, sa bailehang pinag-ipunan nilang dalawa. Ngayon nga, si Luis ang porman ng pinagtrabahuan niyang construction site sa Maynila. Pero isa siya sa mga natanggal sa trabaho nang mag-cost cutting ang kompanya.

Hindi niya alam, pareho naman sila ng kinakain kapag may pa-tandan ang mga nagpapadasal, o kung may pupuntahan silang pista. Isang kutsara lang ang ginagamit nila sa pulutang kinunot sa mga pinagsasaluhan nilang inuman. Kahit nga sa mga tira-tirang huli ng isdang naiwan sa sahig ng mga bangka ay pinaghahatian

din nila. Subalit parang mas anak ito ng Panginoon kumpara sa kaniya.

... may batang namatay sa pagkalunod. 'Tsaka bawal na rin po ang pamamalimos sa buong Talim. May multa po 'yan sir.

Hindi niya alam kung saan makararating ang piso at dalawang pirasong Max na nasa bulsa niya. Mula sa pier ng Bucal, isang jeep pa ang layo ng San Roque. Matagal na siyang hindi nakauwi kaya hindi niya alam kung magkano na ang pamasahé. Pero natitiyak niyang lampas ito ng piso.

Bahala na.

Nang malingat ang tripulante, palihim niyang inihagis ang piso sa mga nag-aabang na batang pier at saka humiling na makauwi nang maayos.

TAO SA POPA²

PALAGI NIYANG PINIPILING maupo sa likuran. Saanman. Mula sa sinakyan niyang bus galing ng Maynila hanggang sa mga jeep sa mga biyaheng papasok at papalabas ng Carmen. Sa likod rin nakaupo si Milette sa classroom kahit pa Aragon ang apelyido niya sa seating arrangement ng mga teacher niya. Palagi siyang gumagawa ng paraan para mahuli sa pinakadahilang ayaw niyang mapansin o mabigyan ng atensiyon. Pero, mahirap. Paanong hindi mapapansin ang babaeng sa kabila ng pagiging matangkad ay halos buwan-buwan pang nagpapalit ng kulay ng buhok. Siya lang din ang nagkukulay sa kaniyang buhok. May mga araw na siya rin ang gumugupit sa kaniyang buhok, kaya madalas na nasa bulsa niya rin lang ang kaniyang gunting. Kahit pa ilang ulit na siyang pinatawag at sinaway ng mga madre ng eskuwelahan, hindi nila ito napipigilan. Matalino at nangunguna rin kasi siya sa kanilang klase. Maliban na lang nang maging guro niya si Father Ben, isang bagong lipat na pari galing ng Maynila. Napansin siya agad nito noong unang beses itong magdaos ng misa sa paaralan. Lalo niya pang mapupuna ang tangkad at tingkad ng buhok nito nang maging estudyante niya ito sa Pilosopiya. Iba naman ang naging dating ng pari kay Milette. Parang nagsasa-anyong mata ni Kristo sa kanilang altar sa bahay ang mga mata ni Father Ben na kahit saan siya umupo at pumunta ay parang nakatitig pa rin sa kaniyang kaluluwa. Katulad ng mata ng kinakasama ng kaniyang ina, mata ng kaniyang commandant sa CAT, mata ng kaniyang tiyuhin, na magpasahanggang ngayon, kahit malayo na sila ay nananatili pa

²*Tao sa Likod – Inaanunsiyo ng Kapitan bago umalis ang barko upang humanda sa pagposisyon ang mga tripulante sa likuran ng barko.*

ring nasa pandama ni Milette. Kaya noong sinabi nitong magiging matingkad na pula rin tulad ng buhok niya ang kaniyang magiging grado kung hindi niya ito ititina, wala siyang nagawa kundi sumunod.

Nanatili siyang nasa likod. Ang mata ay nasa pisara pero tumatagos ito sa mga nakasulat doon. Habang ang tainga niya naman ay nasa bibig ng mga nagdaang lalaki sa kaniyang buhay. Nagigising at nakabalik lang siya sa kinauupuan kapag tumutunog na ang bell.

Tao sa prowa... Tao sa popa... P'wera bisita... P'wera Bisita...

Kapag nasa likod siya, wala siyang ibang nakikita kundi ang hulma lamang ng mga tao. Lapad ng balikat, mga guhit sa batok, hugis ng tainga... Walang mata. Walang matang pinakaiwasan niya. Gaya ngayon sa lantsa, pinili niyang umupo sa likod na bahagi. Katulad noong dumadalaw siya sa adoration chapel para kausapin ang sarili, sa hulihang bahagi rin siya umuupo. Doon siya minsan tatabihan ni Father Ben. Pinupuri ang pagtalima nito sa pagtitina ng buhok. Inaya niya itong magrosaryo. Nananatiling nakatingin sa altar si Milette at tinatanaw ang pagkarami-raming bintana sa kaniyang nakaraan. Nag-antanda ang matandang pari. Paisa-isa, sinambit ang misteryo ng hapis na ang bawat butil ng Aba Ginoong Maria ay parang mga butones na nahuhulog sa kamay ng pari. Nanguna ang pari sa pananalangin na sinasagot din naman ng mga usal si Milette. Matapos ang limang misteryo ng hapis ay sabay nilang dadasalin ang Aba po, Santa Mariang Birhen. Bago magtapos sa pag-aantanda ng krus ay ibubulsa na ng pari ang kaniyang rosaryo at lilisaning mag-isa ang dalaga. Sa bawat pagrosaryo nila, pakiramdam ni Milette ay palayo siya nang palayo sa

altar ng adoration chapel. Pero kahit ganun ay hindi napuputol ang pagtitig sa kaniya ng Mahal na Birheng Maria. Sa klase ay nakapako pa rin sa kaniya ang mga mata ni Kristo sa imahen nito sa taas ng pisara, maging ni Father Ben at ng kaniyang mga kaklase na parang binubutas ang kaniyang mga laman.

Araw ng Misteryo ng Liwanag nang maliwanagan si Milette. Muli niyang ginawang pula ang kaniyang buhok at nagtungo sa adoration chapel para mangilin. Tinabihan siya ng pari. Nag-antanda ng krus. Mas madiin ang mga Ama Namin nito ngayon. Nagmamadali at halos hindi na pinapasagot si Milette. Nangangalahati pa lang ang Misteryo ng Liwanag nang magdilim ang kaniyang paningin. Itinarak niya sa lalamunan ng pari ang matulis na gunting. Naging sintingkad ng pagkapula ng buhok niya ang sahig ng adoration chapel.

Sumampa ang mga taga-Coast Guard para sa inspeksiyon ng lantsa bago ito tuluyang pumalaot. Tinitigan niya ang mga ito, mata sa mata. Parang mata ni Kristong binabantayan sila saan man magpunta.